

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniwski Teresa Romer
Janusz Grzelak Stefan Starczewski
Michał Nawrocki Mirosław Wyrzykowski

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Adam Bodnar
Sekretarz: Maciej Nowicki
Skarbnik: Elżbieta Czyż
Członek Zarządu: Janina A. Kłosowska

Warszawa, dnia 26 stycznia 2015 r.

180...../2015/MPL/PK/MSz

Szanowny Pan
Prof. Michał Seweryński
Przewodniczący Komisji Praw Człowieka,
Praworządności i Petycji Senatu RP

Szanowny Pan
Dr Piotr Zientarski
Przewodniczący Komisji Ustawodawczej
Senatu RP

**Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka o ustawie z dnia 15 stycznia 2015 r. o
zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw**

Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie niniejszym przedstawić swoją opinię w przedmiocie ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 809), która została 15 stycznia 2015 r. uchwalona na posiedzeniu Sejmu RP i skierowana do Senatu RP. Zakres niniejszej opinii ograniczy się jedynie do zmian w zakresie środków zabezpieczających, w szczególności do art. 1 pkt 72 ww. ustawy, który do Kodeksu karnego wprowadza przepis art. 244b § 1.

W myśl uchwalonego art. 244b § 1 Kodeksu karnego „*Kto nie stosuje się do określonych w ustawie obowiązków związanych z orzecznym wobec niego środkiem zabezpieczającym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2*”. Za wprowadzeniem niniejszej regulacji stała obawa przed lekceważeniem przez sprawcę obowiązków związanych z orzecznym wobec niego środkiem zabezpieczającym¹. Jednakże, zdaniem Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka przepis ten w żaden sposób **nie przyczyni się do większej skuteczności środków zabezpieczających**. Ponadto **jest niezgodny z jedną**

¹ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.

z naczelných zasad polskiego postępowania karnego, jaką jest zakaz podwójnego karania za ten sam czyn (*ne bis in idem*).

W pierwszej kolejności należy wskazać, że wprowadzona opiniowaną ustawą koncepcja stosowania środków zabezpieczających również po odbyciu kary, w tym także kary pozbawienia wolności, budzi niepokój (wprowadzane art. 93a–93g kk). Jest ona wyrazem nowej filozofii stosowania tychże środków przyjętej przez polskiego ustawodawcę, która znalazła już wcześniej zastosowanie na gruncie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób². Należy wskazać, że ustawa ta, dopuszczająca pozbawienie wolności sprawcy już po odbyciu przez niego kary, została zaskarżona do Trybunału Konstytucyjnego przez Prezydenta RP oraz Rzecznika Praw Obywatelskich. Również na gruncie jej stosowania dwa sądy wystosowały do TK pytania prawne poddające w wątpliwość jej konstytucyjność.

W obecnym Kodeksie karnym zasadą jest stosowanie środków zabezpieczających zamiast kary (przy niepoczytalności) lub zaliczanie tegoż środka na poczet kary (ograniczona poczytalność, uzależnienie). Jedyne wyjątek stanowi, jak do tej pory, art. 95a kk (zaburzenia preferencji seksualnych). Tymczasem według opiniowanej ustawy za niestosowanie się do orzeczonych środków zabezpieczających o charakterze wolnościowym grozi kara grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2 (proponowany art. 244b kk). Tym samym **ustawodawca przyjmuje jako zasadę dopuszczalność podwójnego karania za ten sam czyn – raz sankcją o charakterze karnym, a raz o charakterze leczniczym**. Wydaje się jednak, że jeżeli potrzeba zastosowania środka zabezpieczającego wynika z pewnego stanu (psychicznego) sprawcy, który to stan jest w dużej mierze przyczyną popełnienia przestępstwa, to stosować się powinno tylko jedną z nich. Dlatego też obecny Kodeks karny stoi na stanowisku zmniejszania odpowiedzialności karnej (poprzez zaliczenie na poczet kary środka zabezpieczającego lub warunkowe przedterminowe zwolnienie; art. 95 i 98 kk). Ma to stanowić zachętę do wyrugowania przez sprawcę zdrowotnej przyczyny popełnienia przestępstw. Na takim samym stanowisku stoi ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii³.

Ostatnie wprowadzone do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii zmiany, oparte na szczegółowych badaniach uzależnień, szczególnie mocno podkreśliły ideę umożliwienia podejmowania osobom używającym środków odurzających lub substancji psychotropowych terapii, leczenia czy edukacji w trakcie procesu karnego. Służyły temu przede wszystkim przepisy art. 72 i 73a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Pierwszy z nich wprowadził możliwość zawieszenia postępowania karnego wobec osoby, której zarzucono popełnienie przestępstwa pozostającego w związku z używaniem środka odurzającego lub substancji psychotropowej, a która podda się leczeniu, rehabilitacji lub udziałowi w programie edukacyjno-profilaktycznym. Biorąc pod uwagę wyniki leczenia prokurator może wnioskować o warunkowe umorzenie postępowania, czemu nie stoi na przeszkodzie nawet uprzednia karalność sprawcy. Przepis art. 73a z kolei pozwala na udzielenie uzależnionemu skazanemu przerwy w karze w celu leczenia i rehabilitacji, a ewentualny pozytywny ich wynik stanowi podstawę do warunkowego przedterminowego zwolnienia. Trzeba wskazać, że oddziaływanie terapeutyczne w znacznie większym stopniu pozwala na przeciwdziałanie uzależnieniu niż karanie. Wydaje się zatem, że **propozycje wskazane w opiniowanej nowelizacji Kodeksu karnego w zakresie, w jakim dopuszczają stosowanie po odbyciu kary środków zabezpieczających w postaci terapii i terapii uzależnień oraz pobytu w**

² Dz. U. z 2014 r., poz. 24.

³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2005, nr 179, poz. 1485).

zakładzie psychiatrycznym wobec osób uzależnionych, są krokiem wstecz w stosunku do regulacji ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Założenia opiniowanej ustawy sprowadzają się (w pewnym uproszczeniu) do zmuszenia uzależnionego sprawcy czynu zabronionego do wyleczenia się. Wydaje się jednak, że podejście takie jest nadmiernie jednostronne i nie uwzględnia słuszných (tak z powodów zasadniczych, jak i pragmatycznych) argumentów „prolecniczych”, a zatem wymagających podejścia indywidualnego. Można tu wskazać m.in. na wątpliwości natury konstytucyjnej dotyczące przymusowego leczenia osoby chorej (nie mówiąc już o sensie terapii uzależnienia bez zgody pacjenta), jak również karania jej za nieleczenie się.

Uzależnionych sprawców czynów zabronionych należy zatem zachęcać i motywować różnymi sposobami do terapii, jednak nie można ich do tego zmuszać pod groźbą kary. Takie działanie może bowiem stanowić naruszenie przepisów Konstytucji RP, a ponadto będzie niewątpliwie nieskuteczne. Tym bardziej nie można wprowadzać podwójnej sankcji za popełnienie przestępstwa w związku z uzależnieniem (sankcja karna oraz obowiązkowa terapia po odbyciu kary). Wydaje się zatem, że jedynym rozsądnym, zgodnym z zasadą humanitaryzmu i względnie skutecznym rozwiązaniem, jest wycofanie się ze stosowania wobec uzależnionych sprawców czynów zabronionych środków zabezpieczających określonych w Kodeksie karnym i przeniesienie tych regulacji do osobnego aktu prawnego dotyczącego uzależnień, w którym stosowna reakcja karnoprawna, jakkolwiek możliwa, stanowić będzie ostateczny środek.

Art. 244 b § 1 kk prowadzi do **dwukrotnej penalizacji tego samego czynu. Raz będzie to sankcja o charakterze leczniczym, a drugi raz o charakterze karnym.** Stoi to w rażącej sprzeczności z podstawowymi zasadami porządku prawnego. Co więcej, w ogóle nie wyeliminuje problemu, jakim jest choroba sprawcy. Może jedynie zwiększyć liczbę osadzonych w zakładach karnych, czemu przedmiotowa nowelizacja Kodeksu karnego miała zapobiegać.

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, Helsińska Fundacja Praw Człowieka apeluje do Senatu o odstąpienie od wprowadzania do Kodeksu karnego art. 244B § 1.

Projekt opinii opracowany został w ramach prac programu „Monitoring procesu legislacyjnego w obszarze wymiaru sprawiedliwości” Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka⁴

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES ZARZĄDU
Adam Bodnar

⁴ Program sponsorowany jest z dotacji przyznanej w ramach programu Obywatele dla Demokracji, prowadzonego przez Fundację im. Stefana Batorego we współpracy z Polską Fundacją Dzieci i Młodzieży, finansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.